

Vermelden we tenslotte nog twee zeventiende-eeuwse huisbenamingen op het *Steendam*. "In het Roosken" is reeds gesloopt. Volgens een onduidelijke foto uit het Gentse Stadsarchief stond de tekst op twee gevelstenen ingemetseld in een trapgevel.

"De Lelie" werd geplaatst onder het hoogste raam van een gevel met driehoekig fronton en afgezoomd met S-vormige voluten. Aan weerszijden van het gevelsteentje staat de bouwdatum te lezen : anno 1697.

(29) Deruelle, M., *Een Gentse Gevelsteen*, Oostvlaamse Zanten, 1958.

(30) De Potter, F., *op.cit.*, VI, p. 163.

Lode HOSTE
(’t Vervolgt)

ZIVIL-ARBEITER BATALJON NR. 4 TE GENT

TOELICHTING 1

Naar aanleiding van het artikel : "ZIVIL-ARBEITER-BATALJON 4 TE GENT" kreeg ik een telefoontje van een 84-jarige heer die mij verdere informatie bezorgde over Dr. Freund waarvan sprake in jg. 1988 blz. 345. Dr. Freund was van joodse afkomst en was in Berlijn een bekend psychiater. Toen het in de dertigerjaren de joden moeilijk gemaakt werd, kon Dr. Freund via de steun van een zeer hoog geplaatst Nazi-functionaris wiens familielid hij succesvol behandelde, over de Nederlandse grens komen, zonder enig officieel document daartoe. Hij was vertrokken met een klein valiesje met Duitse Marken die hij hier toch via-via wist om te wisselen.

Langs Nederland bereikte hij vóór Pasen 1938 Gent, waar hij nog vele kennissen had van tijdens de 1e W.O. Hij kreeg er onderdak bij Prof. Gunzburg (1) in de Karel Van Hulthemstraat, waar hij een paar weken à één maand verbleef.

Omdat hij tijdens de Duitse bezetting van 1914-1918 heel wat discrete diensten bewezen had en tussengekomen was voor heel belangrijke en vooraanstaande Gentenaars, kon hij nu op wederdienst rekenen. Hij zocht te Gent allerlei adressen op, om te pogen naar de Verenigde Staten te emigreren, waar hij zijn beide zonen wou vervoegen, die reeds veel vroeger Duitsland verlaten hadden. Hij overwoog stappen te doen naar het gemeentebestuur

Fig. 1. Het Post-Hotel op de Kouter, waar Dr. Freund in mei 1916 de oorzaak van de typhusbesmetting ontdekte. (Uit : "Kriegsalbum von Gent - Herausgegeben von der Photographischen Abteilung der Kommandantur - Gent 1916". p. 122, foto 264. Verz. Levis).

Fig. 2. Oberstleutnant (luitenant-kolonel) Ostertag, chef van de Generale Staf van de Etappen-Inspektie van het 4e leger, eerste dodelijk slachtoffer van de typhusepidemie. (Uit : "Kriegsalbum von Gent - Herausgegeben von der Photographischen Abteilung der Kommandantur - Gent 1916". p. 3, foto 3. Verz. Levis).

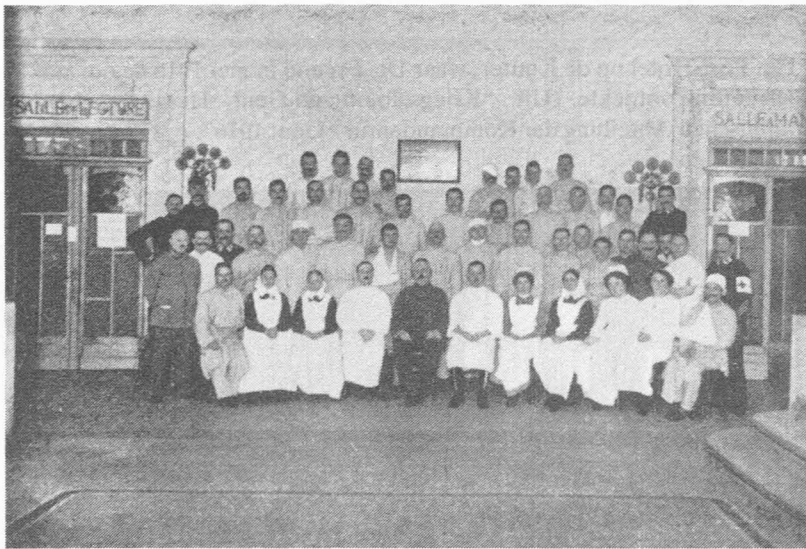

Fig. 3. Kriegslazarett "FLANDRIA" in het "Flandria-Palace" op het Maria-Hendrikaplein aan het St.Pietersstation, waar een aantal door typhus besmette officieren in quarantaine verbleven.

(Uit : "Kriegsalbum von Gent - Herausgegeben von der Photographischen Abteilung der Kommandantur - Gent 1916" p. 28, foto 52 en 53. Verz. Levis).

om hem hierin te helpen. Dit werd hem sterk afgeraden, doch men bracht hem in contact met een vertrouwensman op het Ministerie van Financiën, die de migratie kon regelen. Deze persoon is mijn zegsman, maar hij wenst op reden van privacy verder onbekend te blijven. Dr. Freund is hem daar komen voor bedanken. Dr. Freund sprak vloeiend Frans, maar met een Duitse tongval, wat hem dan toch in staat stelde gemakkelijker met de toen nog hoofdzakelijk Franssprekende bourgeoisie contacten te onderhouden.

Tijdens de 2^e W.O. heeft mijn zegsman niets meer over Dr. Freund gehoord, doch na de oorlog heeft hij langs diplomatieke weg de bevestiging gekregen dat Dr. Freund zich via Frankrijk in de Verenigde Staten gevestigd had, waar hij een gerenomeerd psychiater werd.

Een interessant detail is wel dat Dr. Freund aan de basis lag van de ontdekking van de typhusbesmetting in het Post-Hotel op de Kouter (rechts naast de Beurs, waar zich nu de Openbare Stadsbibliotheek bevindt). Heinrich Wandt schrijft daarover heel uitvoerig in zijn 2e deel van "Etappeleven te Gent - Kanttekeningen bij de Duitse ineenstorting" Hoofdstuk 7, blz. 49-52 : "De Typhus-Besmetting in het Post-Hotel" (zie fig. 1). In het kort komt het hierop neer :

In mei 1916 werden enkele stafofficieren van de Etappen-Inspectie, die in het Post-Hotel logeerden, ernstig ziek ten gevolge van een typhusbesmetting. De eerste twee slachtoffers waren luitenant-kolonel Ostertag (zie fig. 2), chef van de Generale Staf van de Etappen-Inspectie en kapitein von Humbert, eveneens van de Generale Staf. De eerste werd op de Westerbegraafplaats op de Brugse Poort begraven. Verder werd ook ritmeester graaf Hermersberg ernstig ziek, doch deze herstelde na weken in het "Hospitaal Flandria" (zie fig. 3) doorgebracht te hebben. De overige zieke officieren genazen allemaal. Alle gewone soldaten, die daar als knecht of als ordonnans werkten, hadden van de ziekte niets ondervonden, want zij waren preventief ingeënt geworden. Alleen voor officieren was deze inenting niet verplicht...

Toch werd iedereen die in het Post-Hotel gelogeerd of gewerkt had, voor drie weken geïnterneerd. De soldaten werden in quarantaine gehouden in het Militair Hospitaal te Ekkerghem (2). De bedienden werden verplicht zich te laten inenten en er eveneens in afzondering te gaan. Het Post-Hotel werd gesloten. De officieren en hun ordonnansen werden ondergebracht in het Hotel Royal op de Kouter (3). Eerst mocht het Post-Hotel gedurende het verder verloop van de oorlog door geen militair meer betreden worden. Na allerlei saneringsmaatregelen en veel heen-en-weer-geloop, mocht directeur Clément zijn etablissement na enige tijd toch weer openen. Heinrich Wandt verhaalt letterlijk verder :

"De Staf-dokter Dr. Erwin Freund van Berlin-Südende, de bekende en de door de Gentenaars beminde Kommandantuurdokter, die vele kwade be-

Fig. 4. Prof. Dr. Nico Gunzburg van de Gentse Rijksuniversiteit, die aan Dr. Freund gastvrijheid verleende tijdens diens verblijf te Gent in 1938.

smettingen tegengehouden heeft, ontdekte ook de bron van typhus-besmetting in het Posthotel. Het was een jong Gentsch meisje, wonende op de Kraanlei, dat in de keuken van het Posthotel als afwaschmeisje gebruikt werd. Zij had de ziekte opgedaan in het oude onreine huis van hare moeder, aan het water gelegen, en had de besmetting binnengebracht in het Posthotel.” (Einde citaat).

Tot daar het relaas over Dr. Freund.

Wij houden ons steeds aanbevolen om persoonlijke wedervaren, correcties of inlichtingen van gelijk welke aard te noteren en die eventueel later tot

ONDERRICHTINGEN VOOR HET PUBLIEK

over de ontsmettingsmaatregelen in geval van

TYPHUSKOORTS

Algemeene aanbevelingen.

De kiemen van de typhuskoorts zijn besloten in de uitwerpsels, het water, het speeksel en het bloed der zieken; zij worden vooral voortgedragen door aanraking dier stoffen door de handen der personen welke de zieken verzorgen, door het lijnwaad, de kleeders, het voedsel en het vuil water; zij kunnen overgedragen worden door vliegen.

De ontsmetting moet aangevangen worden zoodra de ziekte is vastgesteld, voortgezet gedurende den ganschen loop der ziekte en na de overbrenging van den zieke, zijne genezing of zijn overlijden.

Elk familiehoofd of bestuurder van eene openbare of bijzondere instelling moet zorg dragen dat de ontsmetting geschiede.

Fig. 5. Te treffen maatregelen in geval van typhuskoorts. 1910.

de Rechtsfaculteit van de Rijksuniversiteit te Gent. In 1934 wordt hij tot de rang van gewoon hoogleraar bevorderd. In 1935-36 is hij secretaris van de Rechtsfaculteit en in 1937-38-39 Deken van dezelfde faculteit. Op 10 mei 1938 richt hij de School voor Criminologie op binnen de R.U.G. Hij nam er het voorzitterschap waar en doceerde er criminologie.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog verbleef hij in het buitenland. Hij vervulde zendingen in Portugal en Brazilië waar hij o.m. optrad als lesgever aan de Rechtsfaculteit van Rio de Janeiro. Van 1941 tot 1944 vervulde hij een zending te Washington waar hij medewerking verleende aan de O.W.I. (Office of War Information) en officier werd aan de U.N.R.R.A. (United Relief and Rehabilitation Administration). Hij was eveneens Visiting professor aan de University of Syracuse (New-York).

Na 1945 keerde hij naar België terug en hernam zijn functies aan de R.U.G. Op 29 sept. 1951 werd hij benoemd tot secretaris van de Academieraad. Op 2 september 1952 werd hij tot emeritaat toegelaten (op rust gesteld).

Tijdens zijn lange loopbaan trad Nico Gunzburg op als ruilprofessor aan talrijke buitenlandse universiteiten en was hij lid van het "International Lawyers Committee for the Punishment of War Criminals" (Internationaal comitee van Advocaten voor de bestraffing van Oorlogsmisdadigers). Na zijn emeritaat gaf hij nog colleges aan de Hogeschool voor politiewetenschappen te Djakarta en aan de Universiteiten van Djakarta en Jogjakarta in Indonesië. Het mag ten slotte onderstreept worden dat Nico Gunzburg een belangrijke rol speelde bij de vervlaamsing van de

een naschrift te verwerken. Het doet steeds plezier reacties te krijgen op artikels, vooral als zij nog nooit eerder gepubliceerde gegevens aan het licht brengen. Een feit dat tot navolging strekt en zeker bewijst dat "Ghendtsche Tydingen" aandachtig gelezen wordt.

Eddy LEVIS

NOTA'S

- (1) Nico Gunzburg werd geboren te Riga (Letland, thans U.S.S.R.) op 2 september 1882 en kwam op jeugdige leeftijd met zijn vader naar Antwerpen, waar zij de staatsnationalisatie bekwamen. Hij studeerde aan het Kon. Atheneum aldaar en behaalde in 1906 het diploma van dr. in de Rechten aan de Vrije Universiteit te Brussel. Tijdens de Eerste Wereldoorlog nam hij in 1914 dienst als oorlogsvrijwilliger. Na de val van Antwerpen werd hij aangesteld als attaché bij het Belgisch gezantschap te Londen en te Den Haag.

Op 20 oktober 1923 werd hij docent aan

Justice Hitlérienne

par NIKO GUNZBURG

Professeur à l'Université de Gand

L'ALLEMAGNE officielle se vante d'exterminer toute une race et le proclame dans les textes. Le gouvernement déclare lui-même qu'il préfère être craint plutôt qu'aimé et la science allemande expose à des congrès savants et à des académies que les garanties constitutionnelles de la liberté sont une erreur, que les juges doivent juger suivant la *saine opinion populaire national-socialiste* et non suivant la légalité et qu'au lieu de servir la justice abstraite, il faut servir l'Etat suivant la volonté infallible du Chef. Voilà l'enseignement nouveau qui est donné dans les facultés de droit des Universités allemandes.

Ce qui nous frappe ce n'est pas seulement la terreur et l'atrocité des camps de concentration et des exécutions arbitraires, mais bien plus l'érection de la terreur en système et l'édification d'une méthode dont le dynamisme détruit scientifiquement toute liberté, toute légalité, toute humanité, comme principe de politique, de droit et de vie.

Cette méthode indiquée depuis longtemps dans les manifestes du parti nazi, et notamment dans «*Mein Kampf*» est devenu, par le succès du parti et de la révolution naziste, celle de la législation.

Une série ininterrompue de lois et de décrets en a fait le droit nouveau, droit public, droit civil et droit pénal. Dès le 4 février 1933 un décret permit l'arrestation par la police de toute personne suspecte de haute trahison. Un décret du 28 février 1933 supprima toutes les garanties constitutionnelles. Un an plus tard par un décret du 11 mars 1934, les arrestations peuvent être faites par la Geheime Staatspolizei, la GESTAPO. Cette fois la théorie apparaît clairement : le maintien de la détention est l'objet d'un contrôle juridictionnel, si elle est basée sur un délit de droit commun. Mais si tel n'est pas le cas, elle ne relève que du Président du Conseil, c'est-à-dire du pouvoir politique. Cela signifie la suppression de tout contrôle. C'est le camp de concentration avec la bastonnade, les humiliations

Fig. 6. Het bovenstaand artikel verscheen in het tijdschrift "HOMO - Revue bimensuelle de culture et d'action sociales". Het themanummer behandelt de "NAZI-KULTUR". Nico Gunzburg schrijft er als rechtsgeleerde vlammend anti-nazistisch over de Hitler-justitie, belicht er alle onrechtvaardigheden in de rechtspraak en haalt er de GESTAPO, het Volksgericht, Dr. Guertner (Minister van Justitie), minister Franck, Dr. Freisler, de concentratiekampen (reeds vanaf 1933!), de erfelijkheidswetten, de euthanasie en sterilisatie van geesteszieken en niet in het minst Rijksminister Goebbels en ... de Führer over de hekel. Geen wonder dat Prof. Gunzburg het geraadzamer oordeelde om vóór de komst van de Duitsers ons land te verlaten. Velen lieten voor minder hun leven. (3 oktober 1936. Verzameling E. Levis).

Gentse Rijksuniversiteit. Hij was o.a. in 1920 secretaris van de “Commissie ter Vervlaamsching van de Hoogeschool te Gent” samen met A. Van de Perre en August Vermeylen als voorzitter en Fr. Daels, A. Deswarte en J. Vercoullie als ondervoorzitters.

Nico Gunzburg was zelf van joodse afkomst, wat de vele migraties van de familie verklaart. Hij overleed op hoge leeftijd (meer dan 90 j.!) in de zeventiger jaren.

- (2) Zie voor uitgebreide informatie hierover de artikelenreeks van wijlen Roger van Aerde in G.T. van maart 1986, p. 90; voor een afbeelding van het lazarett in 1916 : p. 101.
- (3) Het Hotel Royal bestond reeds in 1793 en was gelegen op de Kouter nr. 7 tussen de Generale Bank en de Beurs en paalde met de achterzijde aan de Ketelvest. In 1892 was de directeur een zekere A. Vermeire, in 1905 A. Perron. De beruchte kwakzalver Blakeley, alias “Sequah” logeerde er bij zijn bezoek aan de stad. Gepromoot door een reclamecampagne waarbij Barnum in het niet verzonk, verkocht hij er “prairie-flower-olie”, goed tegen reuma en cholera (?!). Zie hierover meer in “Galerij van Gentse Typen” van Emiel Andelhof p. 77).

Met dank aan Dhr. V.H. voor de inlichtingen i.v.m. Dr. Freund.

Met dank aan Prof. Frans Snacken voor het curriculum vitae van zijn collega Nico Gunzburg.

TOELICHTING 2

René van den Berghe vertelde mij na het verschijnen van het eerste deel van “Z.A.B.4. te Gent” dat de liederen daar ter plaatse geschreven zijn. Hoe komt men daartoe? Zingen brengt mensen nader tot mekaar en het is een manier om zijn frustraties te sublimeren of af te reageren. Samen met een vriend zette René zich aan het schrijven. Zijn vriend “componeerde” er de muziek bij. Hij is duidelijk geïnspireerd op de oude Gentse volkswijsjes à la Karel Waeri en een toentertijd populair walsdeuntje.

De liederen geven heel precies de dagelijkse zware werkomstandigheden en het ellendig verblijf weer, maar ook de zeldzame momenten van uitbundige vreugde als er bijvoorbeeld al eens “pakskes” toekwamen, wat dan ware vreetpartijen met zich meebracht met de gekende gevolgen zoals miselijkheid en diarree. Ook de solidariteit van de mannen spreekt hier doorheen de tekst. Er werd dan gezamenlijk een “potje gekookt” met een allegaartje van allerlei gekregen voedingswaren.

Deze solidariteit bleek ook uit het gezamenlijk ondergaan van straffen. Dit zal blijken uit het volgende voorval. De liederen waarvan sprake zijn in het kamp zelf nog gezongen. Op bepaalde momenten moest het licht uit zijn en moest men stil zijn. Heel dikwijls hield men zich daar niet aan. Op een avond was men aan het zingen toen de bewaker buiten riep : “Maul halten!”. Daar werd niet op gereageerd en men viel met een groep bewakers en een officier het gebouw binnen. Iedereen moest buiten “antreten”. Er

werd herhaaldelijk gevraagd “wehr das gemacht hat” doch er kwam geen antwoord. Toen telde men de opgeëisten per drie. Elke derde man werd uit de gelederen gehaald. Als straf werden zo enkele tientallen arbeiders voor een week in een onverwarmde kelder op water en brood opgesloten. Ziedaar het resultaat van een ongeoorloofde zangpartij.

RENÉ VAN DEN BERGHE OVERLEDEN

11 dagen na het verschijnen van het januarinummer van “Ghendtsche Tydinghen” met het tweede deel van “Zivil-Arbeiter Bataljon nr. 4 te Gent”, bereikte ons het bericht van het overlijden van de geïnterviewde oud-gedeporteerde 90-jarige heer René Van Den Berghe.

Vier dagen voor zijn overlijden ging ik hem nog persoonlijk “zijn” nummer overhandigen. Hij was er erg opgetogen over. Op 26 januari vond men hem thuis. Na overbrenging naar het Gentse Bijlokeziekenhuis overleed hij er enkele uren na hospitalisatie.

Hij is door ons ultiem artikel alvast de Gentse Geschiedenis ingegaan. Hij was zeer actief binnen de Nationale Federatie der Weggevoerden.

Wij willen hierbij aan zijn familie ons medeleven betuigen.

Eddy LEVIS

DOCUMENTATIECENTRUM - WERKING 1988

BIBLIOTHEEK

Uitleningen	1988	1987
Algemeenheden	9	15
België-Buitenland	19	15
Economie	4	5
Gent	541	548
Geschiedenis	224	262
Kunst	4	39
Localia	66	64
Oostvlaanderen	286	224
Sint-Amandsberg	112	99
Taalkunde	15	13
Volkskunde	77	33